

SPECIALIOSIOS PAGALBOS TEIKIMAS ĮTRAUKIOJO UGDYMO KONTEKSTE

Jūratė Klizaitė, Aniuta Varneckienė, Aurelija Valaitienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iIX.349>

Anotacija

Įtraukiojo ugdymo tikslas – užtikrinti, jog visiems besimokantiems būtų sudarytos vienodos galimybės gauti kokybišką ugdymą švietimo įstaigose. Augantis specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų skaičius bendrojo ugdymo įstaigose, didina mokinio padėjėjų skaičių gupėse/ klasėse. Pagalba vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, būna labai individuali, mokinio padėjėjui ne visada aiški, suprantama, ko iš jo tikimasi. Šis tyrimas orientuotas į specialiosios pagalbos teikimą vaikams su individualiais ugdymosi poreikiais. Straipsnyje nagrinėjamas specialiosios pagalbos teikimas bei mokinio padėjėjo gebėjimų, kompetencijų plėtojimo aktualumas įtraukiojo ugdymo kontekste. Atliktas tyrimas parodė, jog ikimokyklinio ugdymo ir pradinio ugdymo pedagogų požiūriu pozityviai vertina mokinio padėjėjų bendravimo ypatumus su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais (pagarbią elgseną, gebėjimą kontroliuoti savo jausmus, emocijas, kantrumą, dėmesingumą), pakankamai supranta jų individualius poreikius, derina veiklas su mokytoju, bendradarbiauja su kitais ugdymo proceso dalyviais (švietimo pagalbos specialistais), tačiau mokytojai akcentuoja, jog teikiant specialiąją pagalbą stokojama gebėjimų dirbti su ugdytiniais, turinčiais elgesio problemų, tinkamai paaiškinti pateiktą mokymo turinį atsižvelgiant į ugdymosi sunkumus, skatinti šių ugdytinių savarankiškumą, informuoti mokytoją apie vaiko daromą pažangą. Mokinio padėjėjas atlieka įvairius vaidmenis, teikdamas pagalbą ugdytiniui grupėje/ klasėje. Įvairios ugdomosios veiklos reikalauja skirtingų mokytojo padėjėjo gebėjimų darbu su vaikais, turinčiais individualių poreikių.

Pagrindiniai žodžiai: specialioji pagalba, mokinio padėjėjas, įtraukusis ugdymas.

Įvadas

Humanistinės nuostatos, įstatymų pakeitimai sudarė sąlygas kiekvienais metais į švietimo įstaigas ateiti vis daugiau specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų. Per 2018–2021 m. pagausėjo pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas besimokančiųjų mokinių, turinčių SUP (nuo 67,9 tūkst. iki 71,4 tūkst.), didėjo jų dalis (nuo 14,9 proc. iki 15,4 proc.) nuo visų mokinių (Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. Įtraukusis ugdymas). (cit. Pasirengimas įtraukiamam ugdymui: savivaldybių, bendrojo ugdymo mokyklų bei profesinių mokyklų, vykdančių bendrąjį ugdymą, lygmenys, 2023, p.12). Didėjantis specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių ugdytinių skaičius ikimokyklinio, bendrojo ugdymo įstaigose, lemia kompleksinės pagalbos teikėjų poreikio aktualumą. Tik mokytojo ugdymo procese vaikams grupėje/ klasėje nebeužtenka. Labai svarbu, jog visi vaikai turėtų potencialą sėkmingai tobulėti, nė vienas neturėtų būti paliktas dėl savo individualių galimybių. Galima teigti, jog įtraukusis ugdymas skatina ir specialiosios pagalbos padidėjimą ugdymo įstaigose. Mokinio padėjėjo veikla sudaro galimybę mokytojams skirti didesnę dėmesį ugdymo procesui, veiksmingiau atlikti ugdomasias veiklas, gerinti ugdymo kokybę.

Didėjant švietimo pagalbos specialistų poreikiui, plečiasi ir susidomėjimas šia veikla. Specialiosios pagalbos teikimas kelia tyrėjams bei praktikams klausimus dėl mokinio padėjėjų atliekamų veiklų, vaidmenų su ugdytiniais ir mokytoju. Pastarųjų metų tyrimai aktualizuoja mokytojo padėjėjo vaidmenis, kokias veiklas jie atlieka, kaip bendradarbiauja su mokytoju, kokie iškyla sunkumai, koks mokytojų padėjėjų išsilavinimo ir darbo klasėje su mokytoju/mokiniu ryšys, mokytojo padėjėjo veiklos kryptys ir galimybės, mokytojo padėjėjo veiklą pedagogų bendruomenėje (Vilkelienė, 2004; Grikainienė, Bagdonavičienė, 2019; Abromaitienė, Kaušpėdienė, 2009; Merfeldaitė, 2007; Rasmitadil; Goldstein, Beth, L., 2017., 2016; Galkienė, 2017; specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos teikimo lygis (Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Melienė, Miltenienė, Šapalytė, 2008; 2009; Miltenienė, L., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Kairienė, D., Geležinienė, R., Tomėnienė, L. 2020 ir kt. Mokslinės literatūros analizė išryškino, jog pakankamai aktuali problema – mokinio padėjėjo kompetencijų plėtojimas bei profesinių žinių tobulinimas. Mokytojo veiklos, o ypač vaidmenys, jam pačiam gali būti ne visada aiškūs. Pirmiausia – pagalba mokiniui. Grikainienė (2019) teigia, kad tai padaryti kiekvienam padėjėjui labai individualu ir ne visada aišku: viską atlikti už mokinį; tik prižiūrėti šalia esantį mokinį, būti „motiniškais“/ „tėviškais“, gal mokinyms niekad nepatyrė tėvų meilės ir kt.

(Grikainienė, 2019). (cit. Pilvinienė, Stanišauskienė, 2022, p. 19), nors pagalbos gavėjai – mokiniai, kurie negali savarankiškai dalyvauti ugdymo procese (Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas), tvarkos aprašas, 2024m. rugpjūčio 22d.). 2024 m. „Dėl specialiosios pagalbos teikimo (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašo patvirtinime, reikalavimuose pagalbos tiekėjams teigiama, jog mokinio padėjėju gali būti įgijęs ne žemesnį, nei vidurinis išsilavinimas, tačiau svarbu išklausti mokymus apie specialiųjų ugdymosi poreikius turinčius mokinius. *Kelti probleminiai klausimai:*

1. *Kokia yra specialiosios pagalbos reikmė įtraukiojo ugdymo kontekste?*
2. *Kokia specialioji pagalba teikiama specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams? Kokios žinios, gebėjimai, įgūdžiai reikalingi mokinio padėjėjui?*

Tyrimo objektas – specialioji pagalba įtraukiojo ugdymo kontekste.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti specialiosios pagalbos teikimą įtraukiojo ugdymo kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teorinės analizės būdu atskleisti specialiosios pagalbos poreikį įtraukiojo ugdymo kontekste.
2. Nustatyti mokytojų požiūrį į mokinio padėjėjo gebėjimus teikti specialiąją pagalbą specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams įtraukiojo ugdymo kontekste.

Tyrimo metodai: 1) kritinė mokslinės literatūros analizė, 2) apklausa raštu. Siekiant išsiaiškinti, specialiosios pagalbos teikimą įtraukiojo ugdymo kontekste, buvo siekiama išsiaiškinti mokytojų nuomonę apie mokinio padėjėjo gebėjimus teikiant pagalbą specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams.

Tyrimo etapai: 1) kritinė mokslinės literatūros, dokumentų analizė. Atrinkti mokslinės literatūros leidiniai, straipsniai, dokumentai, kurie buvo nagrinėjami išskiriant specialiosios pagalbos svarbą, mokinio padėjėjo gebėjimus teikiant pagalbą vaikams su specialiaisiais ugdymosi poreikiais. Nuosekli literatūros paieška buvo atlikta EBSCOhost duomenų bazėje. Raktiniai žodžiai – specialioji pagalba, mokinio padėjėjas, įtraukusis ugdymas; 2) tyrimo instrumento sudarymas; 3) apklausa raštu; 4) gautų duomenų analizavimas.

Tyrimo etika. Šiame tyrime laikytasi esminių etikos principų: pasitikėjimo (respondentams yra užtikrinama, kad tyrėjas yra patikimas); teisė gauti visą informaciją (respondentams suteikiama informacija apie atliekamo tyrimo tikslą ir užtikrinama, kad gauta informacija bus naudojama tik šiam tyrimui); teisingumo principas (užtikrinamas konfidencialumas). Tyrimo rezultatai nėra reprezentatyvūs, bet padeda pastebėti aktualias tendencijas specialiosios pagalbos teikimo įtraukiojo ugdymo kontekste.

1. Specialiosios pagalbos teikimas įtraukiojo ugdymo kontekste teorinės išvalgos

Įtraukties samprata laikoma pažangia, siejama su sėkmingu visų ugdytinių dalyvavimu bendrame ugdymo procese, nes remiasi nuostata, jog visi vaikai yra skirtingi savo gebėjimais. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, 2011, Valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje, Geros mokyklos koncepcijoje, 2015, 2021–2024 m. įtraukties veiksmų plane suformuluota perėjimo nuo švietimo visiems prie švietimo kiekvienam, suasmeninto ugdymo(si) ir mokymo(si) nuostata. Vienas svarbiausių vaiko ugdymo principų – ugdymo kompleksiskumas (Arlauskienė – Kuginytė, Jakaitienė, 2010). Įtraukiamame ugdyme yra svarbūs visi ugdymo dalyviai. Aktualu padėti mokytojui teikti ugdymą, kuris atlieptų mokinio individualiuosius ugdymosi poreikius., t. y. švietimo pagalbą: psichologinę, specialiąją pedagoginę, socialinę, specialiąją. (Dėl mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimo, ugdymo pritaikymo ir (ar) reikalingos švietimo pagalbos skyrimo tvarkos aprašas, 2024). Siekiant kurti įtraukijį ugdymą turi kisti ir pagalba ugdytiniams, pasak Vaitkuvienės – Ziminos, Bruzgelevičienės (2016), orientuotis ne tik į pagalbą negalių ar sutrikimų turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių mokinius, bet ir tapti nenutrūkstamu procesu, orientuotu į absoliučiai visus, įvairių skirtybių, poreikių turinčius mokinius. Mokinio padėjėjo paslaugos įvardijamos kaip specialioji pagalba. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2008 metais patvirtino mokytojo padėjėjo rengimo standartą, kurio pirmajame priede yra pateikiamos mokytojo padėjėjo veiklos sritys bei kompetencijos: ugdytinio specialiųjų poreikių tenkinimas, pagalba ugdymo procese, bendravimas ir bendradarbiavimas. Pasak Abromaitienės ir Kaušpedienės (2009), mokytojo padėjėjo veikla suteikia galimybę pedagogams skirti didesnę dėmesį

ugdymo procesui, veiksmingiau organizuoti darbą pamokų metu, skatinti mokinių motyvaciją mokymuisi, gerinti ugdymo kokybę, mažinti mokytojų darbo krūvį. Ambrukaitis ir Ruškus (2002) teigia, kad mokytojo padėjėjas ne tik padeda išspręsti mokymo individualizavimo problemą, bet ir turi pozityvią įtaką klasės psichologiniam mikroklimatui (įvairios ir turiningos sąveikos klasėje) bei moksleivių psichologinei būsenai (mokymosi interesai ir motyvacijos). Vilkėlienė (2004) pateikė 3 pedagogo veiklos veiklos ar kompetencijų kryptis: dalykinė (ugdymas), medicininė (slauga ir pagalba), psichosocialinė (negalės supratimas, tarpininkavimas tarp ypatingo vaiko ir klasės, bendruomenės). Pagalbos paskirtis – didinti ugdymosi prieinamumą ir mokinio savarankiškumą (Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas), tvarkos aprašas, 2024 m. rugpjūčio 22 d.). Apibendrintai galima teigti, jog specialiosios pagalbos teikimo paskirtis yra didinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo(si) veiksmingumą, o kompleksinės pagalbos teikimas, suteikia galimybę įgyti žinias, patirtis, gebėjimus, kurie reikalingi kiekvienai augančiai asmenybei. Augantis švietimo įstaigose specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų skaičius, teikiamas jiems ugdymas bei siekimas atlipti jų individualiuosius poreikius, todėl tyrimas orientuotas į pagalbos teikimą vaikams su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, kur aktuali tampa įvairi švietimo pagalba.

2. Tyrimo metodologija

Tyrimas vyko 2024 metais. Taikyta kritinė mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, apklausa raštu, naudojant stanadartizuotą klausimyną. Šis tyrimas grindžiamas įtraukiojo ugdymo koncepcija, samprata, kurio pagrindinis tikslas – gauti kokybišką ugdymą, atsižvelgiant į kiekvieno individualius gebėjimus ir poreikius bei sudarant sąlygas dalyvauti ugdymo procesuose lygiavertiškumą. Buvo pasirinkta apklausa raštu. Kiekybinis tyrimas pasirinktas siekiant kiek įmanoma tiksliau atskleisti tiriamą objektą, laikantis objektyvistinio požiūrio. Minėtą anketą sudarė šie klausimų blokai: 1) demografiniai klausimai, 2) klausimai apie mokinio padėjėjo bendravimo gebėjimus su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais; 3) klausimai apie mokinio padėjėjo gebėjimus suprasti specialiuosius vaiko ugdymosi poreikius; 4) klausimai apie mokinio padėjėjo gebėjimus bendrauti su kitais ugdymo dalyviais; 5) mokinio padėjėjo gebėjimai teikti pagalbą bei įtraukti specialiųjų ugdymosi poreikių vaiką į ugdymo procesą. Tyrimo metu gauti duomenys buvo apdorojami naudojant programinį paketą Excel. Tyrimo dalyviai – tyrimo imtį sudarė mokytojai: ikimokyklinio ugdymo ir pradinių klasių, t. y. 64 dalyviai: 28 pradinių klasių mokytojai, 36 ikimokyklinio ugdymo mokytojai. Pasirenkant tiriamuosius naudota tikslinė tyrimo imtis, taikyta paprastoji atsitiktinė atranka. Buvo atrenkami mokytojai, kurių grupėje/klasėje teikiama specialioji pagalba specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams. Panaudotas 21 teiginys, kurių vertinimui pritaikyta Likert matavimo skalė: labai sutinku, sutinku, nei sutinku, nei nesutinku, labai nesutinku. Tyrimo duomenys pateikiami apibendrinus ir susiejus kiekybinio tyrimo rezultatus su teorine analize.

1 lentelė. Mokytojų, dalyvavusių tyrime, demografinė charakteristika

Tiriamųjų pasiskirstymas		Skaičius	Procentai
Mokytojai	Ikimokyklinio ugdymo mokytojai	36	56
	Pradinių klasių mokytojai	28	44
Iš viso:		64	
Vidutinis mokytojų pedagoginis darbo stažas		Nuo 11-20 metų	

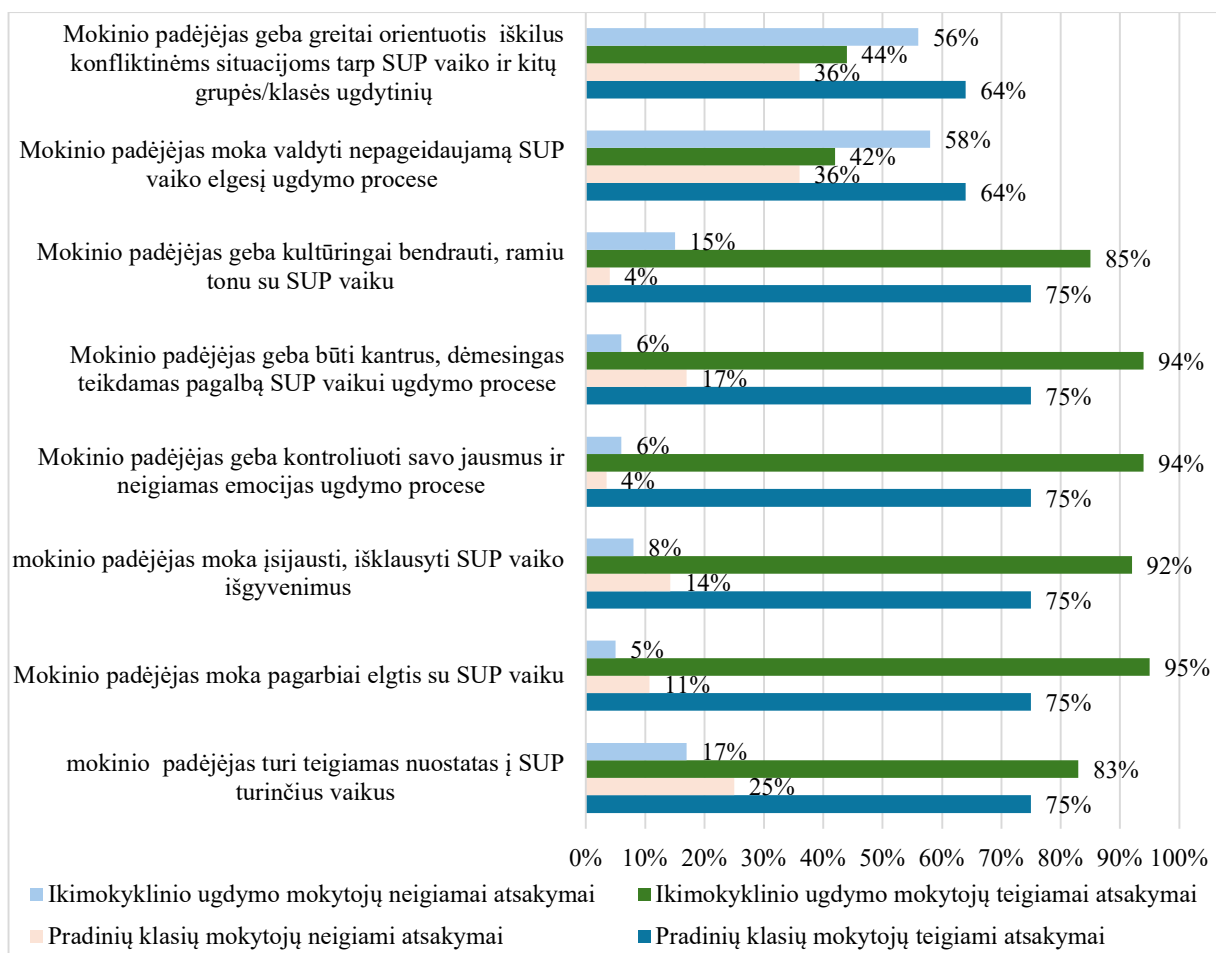
Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2024

3. Pagrindiniai tyrimo rezultatai ir jų analizė

Kaip teigiama Mokytojo padėjėjo rengimo standarte (2008), sėkmingam padėjėjo darbui reikalingi tokie bendrieji gebėjimai, kaip: atsakingumas, kūrybiškumas, organizuotumas, dėmesingumas, savarankiškumas priimant sprendimus, komandinis darbas, tolerantiškumas, taktiškumas, matematinis bei kompiuterinis raštingumas. Nurodoma, kad padėjėjas turėtų pasižymėti tokiomis vertybėmis ir gebėjimais, kaip tolerantiškumas, empatiškumas, kruopštumas, paslaugumas, gebėjimas išlaikyti savitvardą, efektyviai valdyti konfliktus, planuoti, organizuoti savo darbą ir dirbti komandoje. Analizuojant „Dėl specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos

aprašo patvirtinimu mokinio padėjėjo“ funkcijas (2024 m. rugpjūčio 22 d.) pastebima, jog labai svarbu siekti įgalinančios, įtraukios padėjėjo pagalbos vaikui, skatinant jo savarankiškumą, teikiant pagalbą sunkumų keliančiose situacijose, kuriose bendravimo ypatumai su specialiųjų ugdymosi poreikių ugdytiniais tampa svarbūs. Todėl buvo paklausta pedagogų nuomonės, kokių, jų manymu, padėjėjų gebėjimų reikia bendraujant su specialiųjų ugdymosi poreikių vaiku ir sudarant jam saugią aplinką.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokie mokinio padėjėjo bendravimo gebėjimai bendraujant su specialiųjų ugdymosi poreikių vaiku ir sudarant saugią aplinką? (1 pav.).

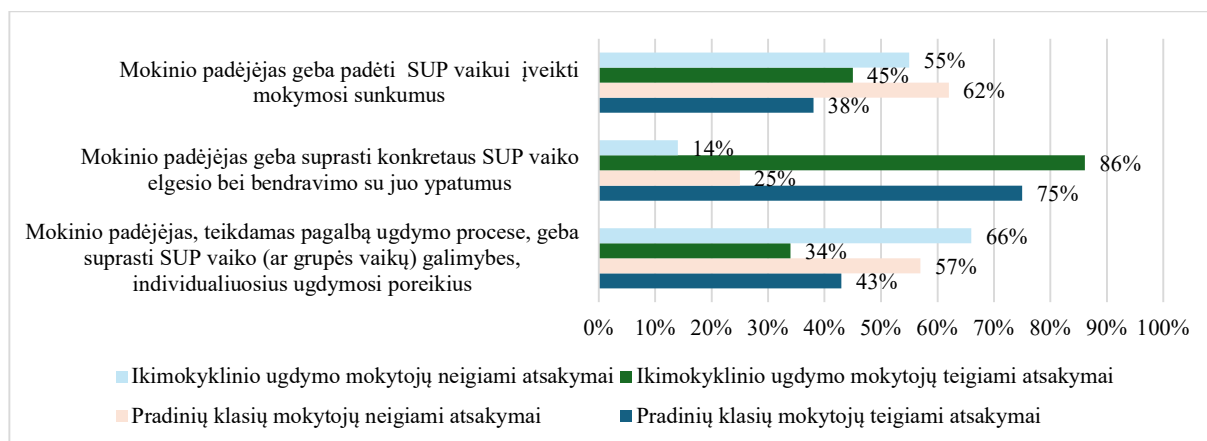
1 pav. Mokinio padėjėjo bendravimo gebėjimai su specialiųjų ugdymosi poreikių vaiku ir sudarant saugią aplinką

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2024.

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, jog atsakydami į šį klausimą daugiausia respondentų, tiek ikimokyklinio ugdymo mokytojų (95proc.), tiek pradinių klasių mokytojų (75 proc.) pirmiausia nurodė mokinio padėjėjo pagarbią elgseną su specialiųjų ugdymosi poreikiu vaiku. Pasak Pilvinienės, Štuopytės (2022) atlikto tyrimo apie mokytojo padėjėjo veiklas bendraujant su mokiniu klasėje, išskirta pagalba mokiniui, klasei ir mažoms grupėms, kur akcentuojama ne tik tiesioginė pagalba, t.y. padėti mokiniui mokytis, bet svarbūs šilti santykiai su mokiniu. Taip pat, kaip labai aktualų gebėjimą išskiria kontroliuoti savo jausmus, emocijas ugdymo procese nurodė (92 proc.) ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir (75 proc.) pradinio ugdymo mokytojų. Tiek pat respondentų pažymėjo kantrumą bei dėmesingumą specialiųjų ugdymosi poreikių vaikui. Kiek mažiau (72 proc.) ikimokyklinio ugdymo mokytojų mano, kad mokinio padėjėjui svarbi empatija, t.y. gebėjimas įsijausti, išklausti specialiųjų ugdymosi poreikio vaiko išgyvenimus, gebėjimas kultūringai bendrauti su vaiku. Padėjėjo veikla, pasak Vilkelienės (2004), siejama su su gebėjimu atpažinti emocines tokio vaiko būsenas, nuraminti jį, padrąsinti. Jeigu padėjėjas dirba su sutrikusio elgesio ir emocijų mokiniais, turi žinoti, kaip suvaldyti, kokių priemonių imtis siekiant padėti mokytojui suvaldyti norimą vaiko elgesį. Šie įgūdžiai, gebėjimai labai svarbūs jų

bendravimui su vaikais ir kitais ugdymo dalyviais. Pasak Nieminen & Pesonen (2020), „puoselėti įtraukiantį naratyvą „kiekvienas“, paremtą pedagogo pasitikėjimu kiekvienu mokiniu „ (cit. Galkienė, 2021, p. 199).

Šiuo tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokie mokinio padėjėjo gebėjimai suprasti vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius? (2 pav.).

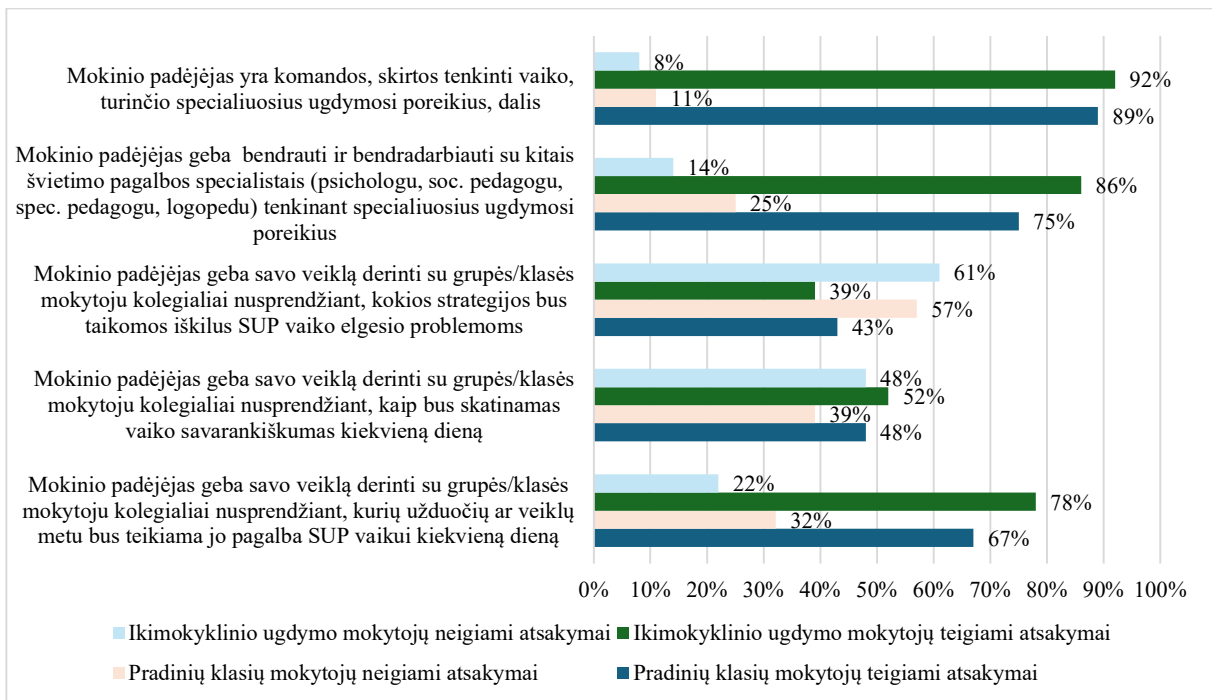
2 pav. Mokinio padėjėjo gebėjimai suprasti vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius

Saltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2024.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog apie mokinio padėjėjų gebėjimus suprasti konkretaus specialiųjų ugdymosi poreikių vaiko elgesio ir bendravimo su juo ypatumus, suprasti individualiuosius ugdymosi poreikius, tiek ikimokyklinio ugdymo (86 proc.), tiek pradinių klasių mokytojai (75 proc.) yra geros nuomonės. Pagrindinis mokinio padėjėjų vaidmuo pradinėse klasėse dažnai gali būti padėti tam tikriems silpnesnių akademinių gebėjimų ar sunkaus elgesio vaikams, o ne dirbti su visa grupe/ klase ar teikti bendrą pagalbą. Specialioji pagalba siejama su ugdytiniais ir mokytoju. Tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius teikiama būtinoji, individualioji pagalba, formuojami socialiniai įgūdžiai. Mokytojai, bendradarbiaudami su mokinio padėjėju, turi platesnę galimybę paskirstyti dėmesį visai grupei/ klasei, diferencijuoti ugdymą, sulaukti pagalbos rengiant medžiagą. Vadinasi, mokinio padėjėjas yra būtinas įtraukiojo ugdymo dalyvis. Mokytojai pastebi, jog padėjėjams sunkiau yra padėti ir įveikti ugdytinių mokymosi sunkumus. Galima teigti, jog grupėje/klasėje svarbu ne tik su kuo dirba mokinio padėjėjas, bet ir kaip dirbdamas atlieka savo veiklas, kurios gali padėti vaikui įveikti ugdymosi sunkumus.

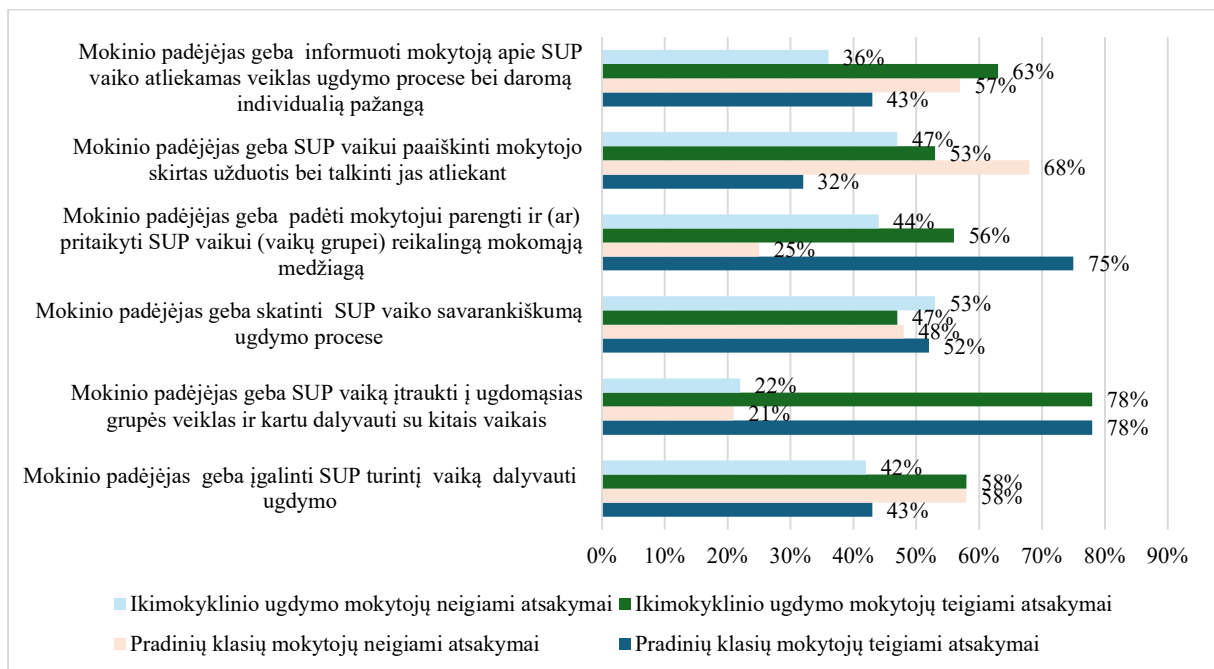
Šiuo tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokie mokinio padėjėjo gebėjimai derinti grupės/klasės veiklą su kitais ugdymo dalyviais? (3 pav.).

Tyrimas atskleidė, jog daugiau nei (50 proc.) ikimokyklinio ugdymo ir pradinių klasių mokytojų teigiami atsakymai sudaro mokinio padėjėjų gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su kitais švietimo pagalbos specialistais, padėjėjas yra komandos dalis, geba savo veiklą derinti su grupės/klasės mokytoju kolegialiai nusprendžiant, kurių veiklų ar užduočių atlikimo metu bus teikiama specialioji pagalba. Prasčiau mokytojai vertina mokinio padėjėjo gebėjimą dėl strategijų taikymo susidūrus su vaiko elgesio problemomis bei kaip bus skatinamas vaiko savarankiškumas kiekvieną dieną. Svarbu, jog kai ugdytiniai nebegali dirbti savarankiškai, mokinio padėjėjas padeda, suteikdamas pagalbą. akcentuojama, jos svarbu suteikti tiek pagalbos kiek reikia, bet ne daugiau. Ugdytiniai teikiamos užduotys turi atitikti ugdytinio gebėjimų lygį, tuomet padėjėjui bus lengviau jam padėti, o vaikas pats atliks užduotis (Pilvinienė, Štuopytė (2022)). Tai susiję ne tik su vaiko savarankiškumo ugdymu, bet su siekimu geresnių ugdymosi rezultatų.

3 pav. Mokinio padėjėjo gebėjimai derinti grupės/klasės veiklą su kitais ugdymo dalyviais
Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2024

Tyrimo metu buvo siekta atskleisti, kokie mokinio padėjėjo gebėjimai teikti pagalbą bei įtraukti į ugdymo procesą specialiųjų ugdymosi poreikių vaiką? (4 pav.).

4 pav. Mokinio padėjėjo gebėjimai teikti pagalbą ir įtraukti į ugdymo procesą specialiųjų ugdymosi poreikių vaiką

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2024

4 paveiksle esantys rezultatai atskleidė, jog į šį klausimą daugiausiai respondentų, tiek ikimokyklinio ugdymo mokytojų (78 proc.), tiek pradinių klasių mokytojų (78 proc.) nurodė mokinio padėjėjo gebėjimą specialiųjų ugdymosi poreikių vaiką įtraukti į ugdomasias veiklas ir kartu dalyvauti su kitais vaikais. Kiek mažiau (75 proc.) pradinių klasių mokytojų pažymėjo gebėjimą teikti pagalbą

mokytojui rengiant ar pritaikant specialiųjų ugdymosi poreikių vaikui reikalingą mokomąją medžiagą. Tuo tarpu kaip teigiama ši gebėjimą pažymėjo tik (56 proc.) ikimokyklinio ugdymo mokytojų. Labiausiai pedagogų nuomonės išsiskyrė ties gebėjimu informuoti mokytoją apie specialiųjų ugdymosi poreikių vaiko atliekamas veiklas ugdymo procese bei daromą pažangą. Daugiau nei pusė (57 proc.) pradinį klasių mokytojų pažymėjo kaip teigiama gebėjimą, ir kaip teigiama gebėjimą - tik (36 proc.) ikimokyklinio ugdymo mokytojų. Kaip teigia Galkienė (2003), padėjėjas nėra atsakingas už mokinio mokymosi pasiekimus, tačiau jis dalyvauja ugdymo programos įgyvendinime, kaip techninis mokytojo ir mokinio pagalbininkas. Bendradarbiaudamas su mokytoju ir kitais, su mokiniu, mokinių grupe, dirbančiais specialistais, numato ugdymo tikslų ir uždavinių pasiekimo būdus bei pagalbos mokiniams teikimo metodus ir juos taiko įvairiose veiklose.

Išvados

1. Šiandien ugdymo procesas yra modeliuojamas kuriant lanksčią ugdymosi aplinką, kurioje dalyvauti gali visi skirtingų galimybių ir poreikių ugdytiniai. Specialiosios pagalbos paskirtis – didinti ugdymosi prieinamumą ir ugdytinio savarankiškumą. Mokytojo padėjėjas, kuris šiuo metu jau įvardijamas (mokinio padėjėju) yra būtinas įtraukties ugdymo dalyvis, komandos dalis. Įtraukusis ugdymas švietimo įstaigose kelia klausimus, susijusius su specialiosios pagalbos, t.y. mokytojo (mokinio) padėjėjo veikla ugdymo procese: gebėjimu bendrauti su ugdytiniais bei sukurti saugią aplinką, įtraukti ugdytinį į ugdomasias veiklas, padėti ugdytinui elgtis socialiai priimtiniu būdu, orientuotis aplinkoje, bendradarbiauti su kitais ugdymo proceso dalyviais, konsultuotis.

2. Ikimokyklinio ugdymo ir pradinio ugdymo pedagogų požiūriu pozityviai vertina mokinio padėjėjų bendravimo ypatumus su SUP ugdytiniais (pagarbią elgseną, gebėjimą kontroliuoti savo jausmus, emocijas, kantrumą, dėmesingumą), pakankamai supranta jų individualiuosius poreikius, derina veiklas su mokytoju, bendradarbiauja su kitais ugdymo proceso dalyviais (švietimo pagalbos specialistais), tačiau mokytojai akcentuoja, jog teikiant specialiąją pagalbą stokojama gebėjimų dirbti su ugdytiniais, turinčiais elgesio problemų, tinkamai paaiškinti pateiktą mokymo turinį atsižvelgiant į ugdymosi sunkumus, skatinti šių ugdytinių savarankiškumą, informuoti mokytoją apie vaiko daromą pažangą. Mokinio padėjėjas atlieka įvairius vaidmenis, teikdamas pagalbą ugdytinui grupėje/ klasėje. Įvairios atliekamos veiklos, reikalauja skirtingų mokinio padėjėjo gebėjimų.

Literatūra

1. Abromaitienė, L., Kaušpėdienė, R. (2009). Mokytojo padėjėjo veikla pedagogų bendruomenėje. // *Socialinis ugdymas*, 9 (20), p.48- 54.
2. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2008). Specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokiniams lygis. // *Specialusis ugdymas*, 1 (18) p. 124-136.
3. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos bei modifikuotos programos: taikymo efektyvumo veiksniai. *Specialusis ugdymas*, Nr. 2 (7), p. 6-23.
4. Arlauskienė – Kuginytė, I., Jakaitienė, R. (2010). Specialiųjų poreikių turinčių vaikų santykiai su mokyklos bendruomenės nariais. // *Socialinis darbas*, 9 (1), p.122-131.
5. Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
6. Galkienė, A. (2021). *Kokybinė įtraukiojo ugdymo slinktis visuomenės raidos kontekste: dialektinis modeliavimas*. // *Pedagogika*, Nr. 1, p.190-213.
7. Įtraukties veiksmų planas 2021–2024 m., patvirtintas LR švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu „Dėl pasirengimo įgyvendinti Švietimo įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 45 straipsniu nuostatas 2021–2024 metų veiksmų plano patvirtinimo“. 2021 m. spalio 14 d., Nr. V-1879.
8. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro, Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas. *Dėl mokytojo padėjėjo rengimo standarto*. (2008). Nr. ISAK-1872/A1-209. Profesinio mokymo metodikos centras. Vilnius.

9. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011-03-17, Nr. XI-1281
10. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašo patvirtinimo.“ 2024m. rugpjūčio 22d. ,Nr. V-898, Vilnius.
11. LR švietimo ir mokslo ministro Įsakymas Nr. V-1308 Dėl geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo 2015 m. gruodžio 21 d. Galiojanti suvestinė redakcija.
12. LR švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimo, ugdymo ir pritaikymo ir (ar) reikalingos švietimo pagalbos skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo.“ 2024 m. rugpjūčio 30d. Nr. V- 928, Vilnius.
13. Merfeldaitė, O. (2007). Socialinės pedagoginės pagalbos efektyvumas mokykloje: klasių auklėtojų požiūris. *Socialinis ugdymas*, Nr. 3 (14), p. 8-19.
14. Miltenienė, L., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Kairienė, D., Geležinienė, R., Tomėnienė, L. (2020). *Specialusis ugdymas ir jo transformacijos įtarukiojo švietimo kontekste*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
15. Nacionalinė tyrimo ataskaita. Pasirengimas įtraukiamam ugdymui: savivaldybių, bendrojo ugdymo mokyklų bei profesinių mokyklų, vykdančių bendrąjį ugdymą, lygmenys. Nacionalinė švietimo agentūra. Vilnius, 2023.
16. Pilvinienė, E., Štuopytė, E. (2022). Mokytojo padėjėjo veikla bendrojo ugdymo mokykloje. Baigiamasis magistro studijų projektas. Kaunas: Kauno technologijų universitetas.
17. Rasmitadil; Goldstein, Beth, L. (2017). The role of special asistant teacherr to help special needs student through instuctional interactions in an inclusive classroom.//*International Journal of special education*, V, 32, no 3, p.485-506.
18. Vaitkuvienė – Zimina, Ž., Bruzgelevičienė, R. (2016). Pagalbos mokiniui mokykloje tobulinimas į įtraukujį ugdymą.//*Pedagogika*, Nr. 4., p.172-192.
19. Vilkelienė, A. (2004). Pedagoگو padėjėjo veikla: socializacijos aspektai//*Pedagogika*, 70, p.213-216.

SPECIAL NEEDS SUPPORT IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Jūratė Klizaitė, Aniuta Varneckienė, Aurelija Valaitienė

Summary

Today, the educational process is modelled in such a way that all children with different abilities and needs can participate. Inclusive education aims to ensure that all learners have equal access to quality education in educational institutions. The concept of inclusion is considered progressive, linked to the successful participation of all learners in the overall educational process, because it is based on the idea that all children are different. The number of children with special educational needs (SEN) in educational institutions who require a range of educational support increases every year. The emphasis on inclusive education in the educational process has led to an increase in the provision of special assistance in educational institutions. In this process, the teacher alone is no longer sufficient to educate children in a group/classroom. Not only special educational, psychological and social pedagogical support is important, but also special support aimed at increasing the accessibility of education and the independence of the pupil. process, because it is based on the idea that all children are different. The article focuses on the provision of special assistance and the relevance of the skills of the pupil assistant. In summary, there is not much research on this topic in Lithuania, but with the growing need for educational support professionals, interest in this activity is expanding. Researchers have investigated the roles of teacher assistants, what activities they perform, how they cooperate with the teacher, what difficulties they encounter, the relationship between teacher assistants' education and classroom work with the teacher/pupil, the directions and possibilities of teacher assistant activities, and the activities of the teacher assistant in the community of teachers. The purpose of the support is to increase access to education and pupil autonomy. All children should have the potential to succeed, and none should be left behind because of their individual capabilities. It can be argued that the emphasis on inclusive education in the educational process is leading to an increase in special assistance in educational institutions. The development of teaching assistants' competences and professional knowledge is particularly encouraged, as secondary education alone is not enough for a teaching assistant. The results are not representative, but they do help to identify current trends in the provision of special assistance to children. The relevance of special assistance is clarified by key problematic issues:

1. What is the need for special assistance in the context of inclusive education ?
2. What kind of special assistance is provided for children with special educational needs? What knowledge, skills and abilities are needed for a pupil assistant ?

The object of the research - is special support in the context of inclusive education.

The aim of the research is to analyse the provision of special assistance in the context of inclusive education.

The results of the research.

The methods of the research: 1. Analysis of scientific literature and documents. 2. Quantitative research method - written survey. Participants - the sample consisted of pre-school and primary school teachers, i.e. 64 participants: 28 primary school teachers and 36 pre-school teachers.

Teachers whose group/classroom provides special support for SEN children were selected. Conclusions: today, the educational process is modelled on the creation of a flexible educational environment in which all children with different abilities and needs can participate. Inclusive education in educational institutions raises issues related to the activities of the special needs assistant in the educational process: the ability to interact with pupils and create a safe environment, to involve the pupil in educational activities, to help the pupil to behave in a socially acceptable way, to navigate the environment, to collaborate with other actors in the educational process, and to consult. From the point of view of pre-school and primary education teachers, they positively evaluate the peculiarities of communication between teaching assistants and SEN pupils (respectful behaviour, ability to control feelings and emotions, patience, attentiveness), they sufficiently understand their individual needs, and they coordinate activities with the teacher, cooperate with other actors in the educational process (educational support specialists), however, teachers stress that special assistance lacks the ability to work with pupils with behavioural problems, to properly explain the content of the curriculum in relation to their learning difficulties, to promote their independence, and to keep the teacher informed about their progress. The teaching assistant plays a variety of roles to support the pupil in the group/classroom. The different activities carried out require different skills of the teaching assistant.

Key words: Special support, special needs assistant, inclusive education.